

**SINGLE
MARKET
FORUM**

SOCIAL ECONOMY and SOCIAL ENTREPRENEURSHIP Pioneer for a new inclusive and sustainable economy?

**Notulen van
het colloquium**

9 maart 2021

FOD Economie, K.M.O., Middenstand en Energie

Vooruitgangstraat 50 – 1210 Brussel

Ondernemingsnr.: 0314.595.348

○ 0800 120 33 (gratis nummer)

○ FODEconomie

○ @fodeconomie

○ [linkedin.com/company/fod-economie](https://www.linkedin.com/company/fod-economie) (tweetalige pagina)

○ [instagram.com/fodeconomie](https://www.instagram.com/fodeconomie)

○ [youtube.com/user/FODEconomie](https://www.youtube.com/user/FODEconomie)

○ economie.fgov.be

Verantwoordelijke uitgever:

Séverine Waterbley

Voorzitter van het Directiecomité

Vooruitgangstraat 50 – 1210 Brussel

Internetversie

Inhoudstafel

Inleiding.....	4
1. Sociale economie in België.....	5
2. Reeds gerealiseerde of in uitvoering zijnde projecten	5
3. Goede praktijken	6
4. Problemen en uitdagingen	6
5. Overige nuttige informatie.....	8
6. Aanbevelingen.....	9
6.1. EU-niveau.....	9
6.2. BE-niveau	10
6.2.1. Federaal niveau.....	10
6.2.2. Regionaal niveau.....	11
7. Dankbetuiging	11

Inleiding

Op 9 maart 2021 organiseerde de FOD Economie, in samenwerking met het Vlaamse, Waalse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en met de steun van de Europese Commissie, het Single Market Forum "**Social economy and social entrepreneurship: pioneer for a new inclusive and sustainable economy?**".

Sociale en klassieke ondernemingen, federaties, financieringsorganen, het maatschappelijk middenveld, de academische wereld en overheden kwamen er samen en bespraken het huidige en toekomstige beleid, wisselden goede praktijken uit en bespraken nieuwe denkpijlers om de sociale economie beter te ondersteunen.

In de voormiddag vond er een rondetafeldebat plaats over de **beoordeling en verbetering van het ecosysteem voor de sociale economie en het sociaal ondernemerschap**. Dat debat kaartte de erkenning van de sociale ondernemingen en de sociale economie aan en de toegang tot hulp, steun en financiering door de actoren van de sociale economie.

In de namiddag organiseerden de drie regio's elk een eigen workshop.

De sessie van het Waalse Gewest behandelde het thema impact: **Meting, beoordeling en valorisatie van impact: welke impact op de onderneming, haar belanghebbenden en het nastreven van haar doelstellingen?** Daarbij werd gekeken hoe sociale ondernemingen hun impact kunnen meten en welke rol overheden en geldschieters daarin (kunnen) spelen.

Het Vlaamse Gewest bekeek de samenwerking tussen reguliere en sociale ondernemingen in haar sessie **De kracht van samenwerken is winst voor iedereen! Hoe kunnen we in tijden van COVID-19 bruggen bouwen tussen de sociale ondernemers en de reguliere economie en samen op zoek gaan naar duurzame oplossingen?**

De sessie van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest **De uitdagingen van democratisch ondernemingsbestuur**, ten slotte, behandelde het thema van democratisch bestuur (strategische aspecten, soorten van participaties, operationele vertaling van de participatie, vorming voor de implementatie, behoefte aan een wetgevende ondersteuning ...) en dat dat niet beperkt is tot de sociale economie.

Voor meer informatie en om de sessies te herbekijken kan u terecht op de website van het [Single Market Forum](#).

1. Sociale economie in België

Sociale economie is geen nieuw concept, maar wordt al lange tijd beschouwd als een alternatief voor de markteconomie. Sociale economie geeft ruimte aan een economisch model dat eerder sociale meerwaarde en duurzame ontwikkeling voor de samenleving beoogt dan winstbejag. In haar moderne betekenis treedt ze steeds meer op de voorgrond als derde sector, naast de privé- en publieke sector. Ze omvat zowel organisaties die gericht zijn op het gemeenschappelijke belang van hun leden, zoals coöperaties en mutualiteiten, als structuren die gericht zijn op het algemeen belang, zoals verenigingen en vennootschappen met sociaal oogmerk.

Op basis van de indicatieve Europese definitie in het [initiatief voor sociaal ondernemerschap](#) is België één van de Europese landen met het grootste aantal sociale ondernemingen in verhouding tot de omvang van zijn economie.

De doorslaggevende rol die sociale ondernemingen spelen, werd in 1995 erkend met een nieuw, aanvullend statuut: dat van vennootschap met sociaal oogmerk (vso). In 2019 werd de vso afgeschaft en vervangen door een erkenning als “sociale onderneming” die specifiek bestemd is voor coöperatieve vennootschappen. Sociale ondernemingen verkrijgen die erkenning als ze voldoen aan [bepaalde voorwaarden](#) en ze wordt verleend door de minister van Economie.

Door de geleidelijke regionalisering van de bevoegdheden rond sociale economie ontwikkelt elk gewest zijn eigen beleid voor overheidssteun en heeft elk gewest zijn eigen wetgeving. Voor meer informatie over de gewesten zie [Sociale economie](#) (Vlaams Gewest), [Steun voor de sociale economie](#) (Brussels Hoofdstedelijk Gewest) en [Direction de l'Economie Sociale](#) (Waals Gewest).

Meer informatie over sociale economie in België vindt u op de pagina [Sociale economie en sociaal ondernemerschap](#) op de website van de FOD Economie.

2. Gerealiseerde of lopende projecten

Een centraal element in de vele discussies was de impact van de huidige gezondheids crisis. Een van de projecten die daarrond werkt is de Brusselse [overnemerschapcoöperatie](#). In Europa is er slechts één gelijkaardig project, in Catalonië. De coöperatie voor overnemerschap is gericht op het ondersteunen van werkzoekenden of anderen die een activiteit willen overnemen die anders stopgezet zou moeten worden. Dat vertrekt vanuit het idee dat het herstel na de COVID-crisis niet moet gebeuren op de ruïnes die na de crisis overblijven, maar dat we ervoor moeten zorgen dat alle activiteiten die behouden kunnen worden, ook behouden worden.

Een ander succesvol project, dat liep in Wallonië, is [VISES](#) (2016-2019). Dat project is gericht op het ondersteunen van ondernemingen bij het meten van hun **impact**. Het doel van VISES was het ontwikkelen, testen en verspreiden van een valorisatiesysteem voor de maatschappelijke impact van sociale ondernemingen. Centraal in dat project stond dat er gewerkt werd vanuit de specificiteit van sociale ondernemingen. Aansluitend daarop deelt het Waalse Gewest ook **sociale impactbeurzen** uit om ondernemingen te ondersteunen bij het meten van hun sociale impact. Het gaat over 42 beurzen van 4.000 tot 25.000 euro die lopen van 2020 tot 2022. Ten slotte worden er ook begeleiders opgeleid die ondernemingen begeleiden in hun impactmeting, op individuele of semicollectieve basis.

Samenwerking tussen de sociale en traditionele economie komt sterk aan bod in het bestuur van Vlaams-Brabant. Dat is erop gericht om klassieke non-profit ondernemingen meer te doen opschuiven naar een sociale onderneming met een maatschappelijke missie voorop, terwijl klassieke for-profit organisaties opschuiven naar een inclusieve onderneming met een winstmotief voorop.

Het lokale bestuur kan op vier manieren een rol spelen in de samenwerking tussen sociale en klassieke ondernemingen. Zo kan het:

1. optreden **als actor**: daarbij neemt het lokale bestuur zelf mensen die moeilijk aan werk geraken in dienst.

2. optreden **als opdrachtgever** via sociale clausules in overheidsopdrachten. Dat kan specifiek gericht zijn op de sociale economie, maar kan ook gebeuren door traditionele ondernemingen verplicht te laten samenwerken met sociale ondernemingen.
3. optreden **als financier** en samenwerking stimuleren door middel van subsidies.
4. optreden **als regisseur**. In die rol bouwt het lokale bestuur bruggen tussen beleidsdomeinen, maakt ze de sector en het aanbod bekend of treedt ze op als makelaar (www.doeners.be is daar een voorbeeld van).

Uit de voorbeelden van samenwerking tussen de sociale en traditionele economie komt naar voren dat er voor beide partijen voordelen aan verbonden zijn: toegang tot nieuwe markten, bevorderen van de zichtbaarheid, geloofwaardigheid en (h)erkenning, kostenbesparing, toegang tot investeringskapitaal en partnerschappen voor investeringen, toegang tot vaardigheden, nieuwe technologieën en innovatieve dienstverlening en het vergroten van impact (economisch, sociaal en ecologisch).

3. Goede praktijken

[Belgium Impact](#) is een onlineplatform dat is opgericht in juni 2019. Het ontwikkelt relaties tussen 300 sociale ondernemers om het Belgisch sociaal ondernemerschap te promoten. Zij doen dat door te informeren, te inspireren en interactie te creëren tussen verschillende sociale ondernemers, door middel van samenwerking met universiteiten, netwerkorganisaties, financiële actoren en overheden. Daarvoor werkt het platform vanuit 5 pijlers:

1. Inspirerende verhalen: het delen van inspirerende verhalen van sociale ondernemers
2. Ondersteunen van het ecosysteem: een overzicht van de netwerkorganisaties
3. Centrale bibliotheek: bevat informatie over sociaal ondernemerschap
4. Evenementen: organiseren van events, trainingen, workshops, webinars ...
5. Verbinden: organiseren van ontmoetingen tussen sociale ondernemers

[Lichtwerk](#) biedt ondersteuning aan maatwerkbedrijven en de maakindustrie bij de implementatie van slimme ondersteuningstechnologie in de productie. Hun aanpak blijft echter niet beperkt tot toepassingen voor de sociale economie; al van bij het begin was het de bedoeling om hun ontwikkelingen te laten doorstromen naar de traditionele economie. Daarnaast hebben ze ook samengewerkt met de academische wereld om een goed beeld te krijgen van de impact van hun toepassingen. Daaruit bleek dat hun toepassingen zowel in de sociale als de traditionele economie positieve effecten kenden. Het gebruik van hun aangevulde realiteit (augmented reality) werkposten zorgde voor een beter welbevinden van de werknemer (minder stress en meer autonomie), een stijging van de kwaliteit (minder fouten) en een stijging van de productiviteit.

Een centraal element van sociale ondernemingen is het democratisch ondernemingsbestuur, zoals dat bijvoorbeeld wordt toegepast door [Coop It Easy](#). Werknemers met volledige burgerlijke rechtsbevoegdheid die ten minste zes maanden in dienst zijn, kunnen zich inschrijven op ten minste één aandeel. Daarnaast wordt de onderneming bestuurd door een raad van bestuur en een ondernemingsraad. De ondernemingsraad is een overleg- en reflectieorgaan over alle zaken die te maken hebben met het doel van de onderneming, de sociale doelstellingen en de arbeidsomstandigheden. Het democratische ondernemingsbestuur wordt als positief ervaren doordat het zorgt een grotere transparantie beidt doordat iedereen inspraak heeft en het iedereen in staat stelt om mee te denken over de koers van de onderneming. Tegelijk moet er wel over gewaakt worden dat er niet te veel tijd verloren gaat aan discussies omdat die tijd niet aan de klant kan worden besteed.

4. Problemen en uitdagingen

Een eerste probleem waar de sociale economie mee geconfronteerd wordt is dat er vanuit het publiek nog te weinig **visibiliteit** en **kennis** is over haar werking en waarden. Er is de laatste jaren wel een verbetering vastgesteld, maar er is nog steeds veel werk aan de winkel. Dat houdt ook in dat er **erkenning** moet zijn voor de verscheidenheid aan sociale ondernemingen (ze zijn actief in verschillende sectoren). Daarnaast is er tussen sociale ondernemingen onderling nog te weinig samenwerking waardoor ze naast elkaar werken in plaats van samen.

In België is er ook een verschil tussen het **federale en regionale niveau**. Daardoor moeten sociale ondernemingen zich voor het verkrijgen van een erkenning steeds aanpassen aan het niveau waarvan ze de erkenning willen verkrijgen, wat een extra administratieve last met zich kan meebrengen. Ook bij het verkrijgen van financiering is die fragmentatie een hindernis voor sociale ondernemingen. De financiering van sociale ondernemingen wordt vaak geweigerd omdat ze niet de juiste juridische vorm hebben of omdat ze onvoldoende rendement halen.

De laatste jaren is het voor ondernemingen steeds belangrijker geworden om hun **impact te kunnen aantonen**, vooral omdat daar vanuit de overheid en de zakenwereld meer vraag naar is. Door de (sociale) impact van hun onderneming aan te tonen, beschermen sociale ondernemers hun legitimiteit en krijgen ze toegang tot middelen (financieel en menselijk). De methoden die externe consultants gebruiken om impact te meten zijn vaak niet aangepast aan sociale ondernemingen. Daardoor staan sociale ondernemingen onder druk om zelf hun impact te meten, waar ze vaak niet toe in staat zijn wegens een gebrek aan knowhow/middelen.

Een belangrijk element in het vooruit helpen van de sociale economie en de sociale ondernemers, is de **samenwerking met de traditionele economie**. Momenteel zijn er echter nog enkele obstakels die die samenwerking in de weg staan:

- een gebrek aan zichtbaarheid van de samenwerking en de angst om een samenwerking kenbaar te maken;
- een perceptie van culturele en ideologische verschillen tussen beide economieën;
- verschillende stijlen in public relations, management, processen en stakeholder relaties;
- een verschil in het gebruik van financiële structuren en winsttoogmerken;
- een gebrek aan middelen om een samenwerking op te zetten;
- de angst voor recuperatie in de vorm van social/green washing¹;
- verschillen in bedrijfsgrootte.

Binnen de **EU** is er nood aan verbetering op het gebied van **erkenning van sociale ondernemingen**. Momenteel worden er maar twee soorten ondernemingen erkend, namelijk ondernemingen zonder een winstgevend doel en commerciële ondernemingen. Dat heeft als gevolg dat sociale ondernemingen niet erkend worden doordat zij daartussen vallen.² Daarnaast zijn er verschillen tussen lidstaten op het gebied van fiscale voordelen, het juridische kader en nationale strategieën omtrent sociale economie. Dat leidt tot een **fragmentatie** binnen de Europese interne markt, wat het voor sociale ondernemingen lastig maakt om daarin actief te zijn doordat zij rekening moeten houden met 27 verschillende wetgevingen. Die nationale verschillen worden beschreven in de [mapping studies](#) van de Europese Commissie.

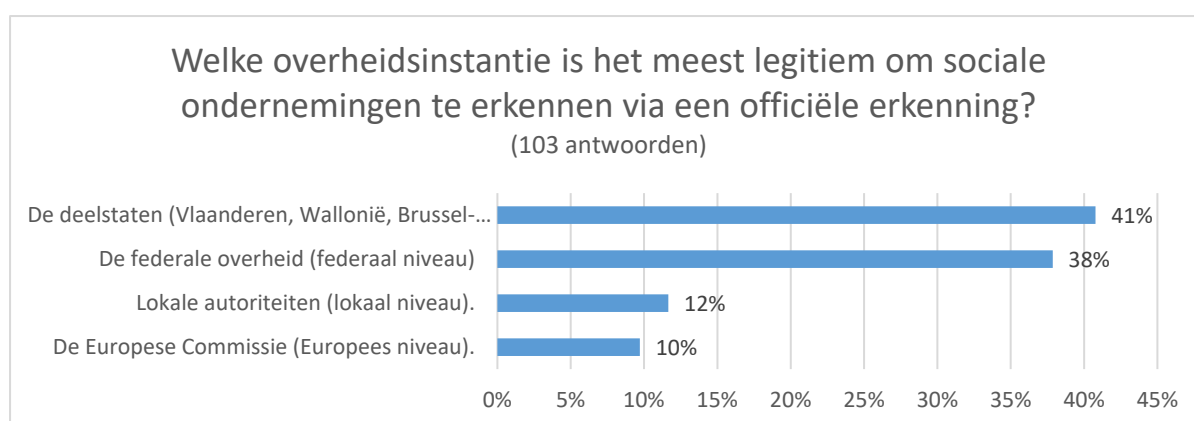
¹ Social of green washing is het zich groener of maatschappelijk verantwoordelijker voordoen dan een bedrijf of organisatie daadwerkelijk is (bron: Wikipedia)

² Sinds de goedkeuring van de ordonnantie van 23 juli 2018 is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest echter een van de weinige uitzonderingen die ook de accreditatie van publiekrechtelijke rechtspersonen, zoals OCMW's, toestaat.

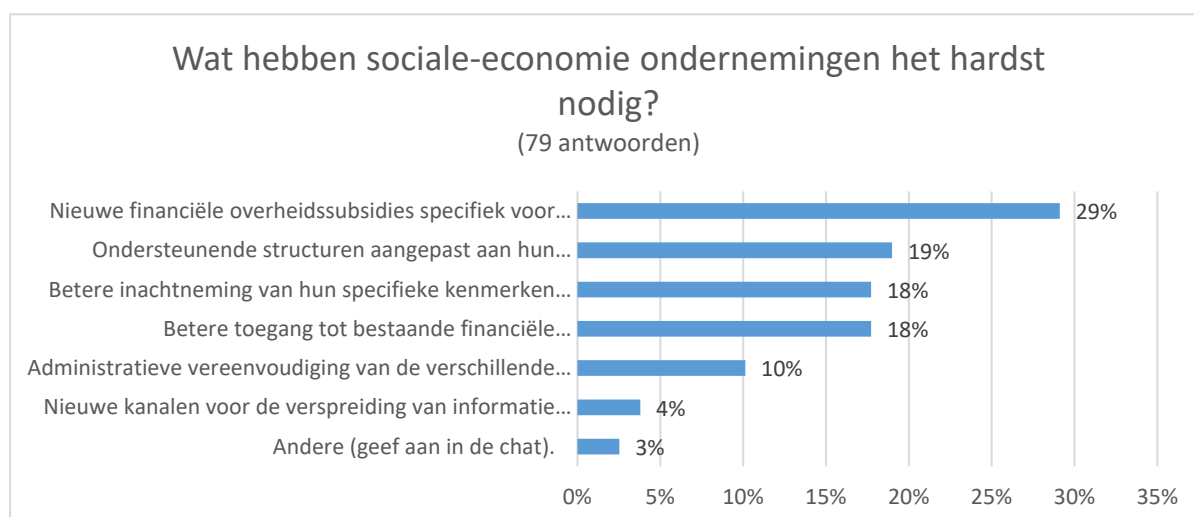
5. Overige nuttige informatie

Tijdens de verschillende sessies werden enkele polls georganiseerd voor de deelnemers om een beeld te krijgen van hun kennis en opvattingen over de sociale economie en de behandelde onderwerpen. Hieronder staan enkele opvallende resultaten.³

Bij vragen over de **officiële erkenning van sociale ondernemingen**, is het grootste deel van de respondenten (41 %) van mening dat de gewesten de meest legitieme overheidsinstantie zijn om ondernemingen te erkennen. Dit wordt kortbij gevolgd door de federale overheid (38 %). Lokale overheden en de Europese Commissie bleven ontvingen respectievelijk 12 % en 10 % van de stemmen.

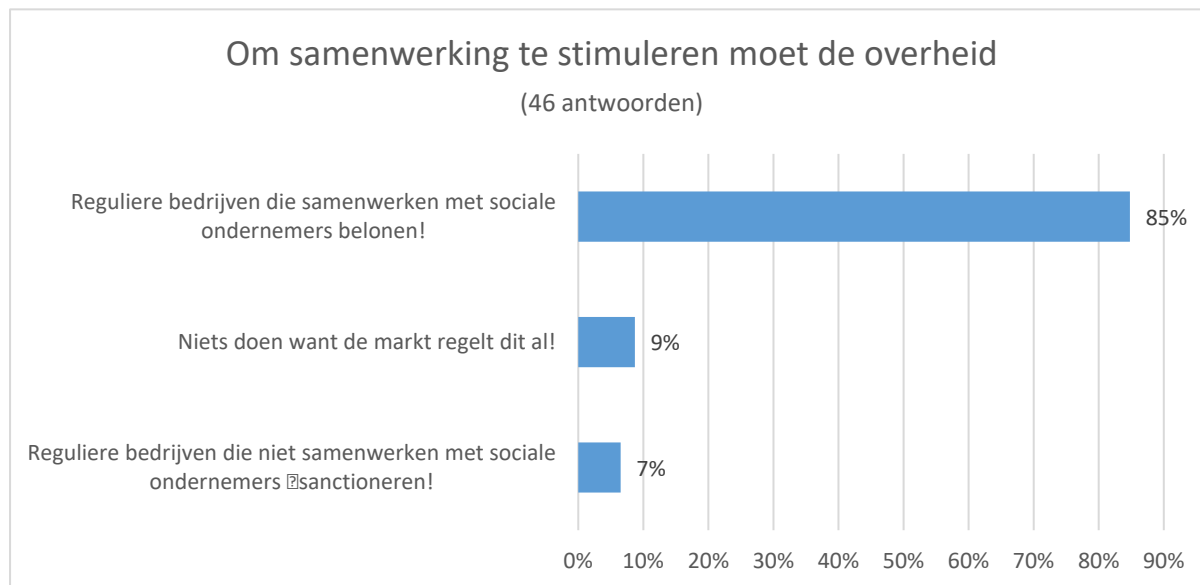
Als het gaat om **wat sociale ondernemingen het hardst nodig hebben**, kozen de meest respondenten voor nieuwe financiële overheidssubsidies specifiek gericht op de sociale economie (29 %). Daarna volgen ondersteunende structuren aangepast aan de behoeften van sociale ondernemingen (19 %), het meer rekening houden met de specifieke kenmerken van sociale ondernemingen door financieringsorganen (18 %) en betere toegang tot bestaande financiële subsidies van de overheid (18 %).

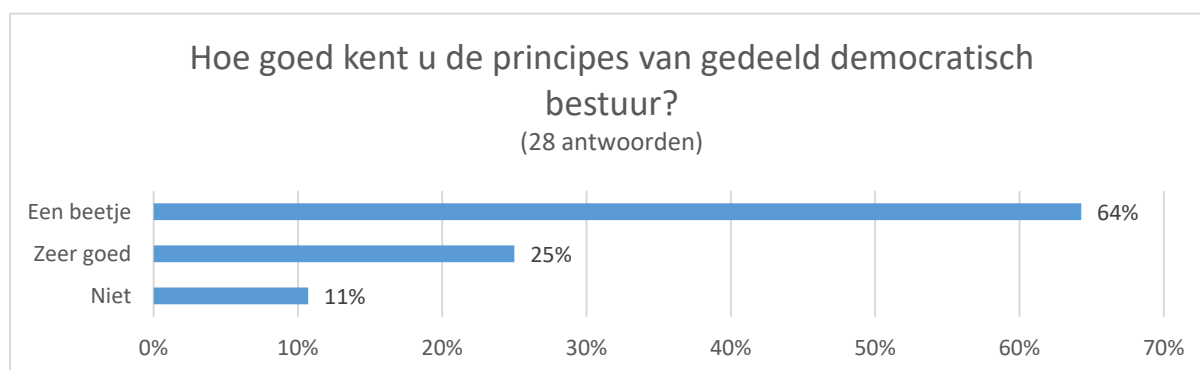
³ Bij onderstaande resultaten moet rekening gehouden worden met het feit dat het hier gaat over de mening van de deelnemers aan de sessie in kwestie en dus niet om representatieve resultaten. Voor de laatste twee vragen gaat het over polls uitgevoerd tijdens de sessies georganiseerd door de gewesten. Doordat de sessies gelijktijdig plaatsvonden, gaat het hier over een kleinere doelgroep in vergelijking met de eerste twee vragen die uit de ochtendsessie komen. Daarnaast is het ook mogelijk dat niet iedereen die de sessie bijwoonde, de poll heeft beantwoord.

Vervolgens werd er gevraagd naar de **samenwerking** tussen de sociale en traditionele economie en hoe de overheid die kan stimuleren. De overgrote meerderheid (85 %) van de respondenten was van mening dat de overheid traditionele ondernemingen die samenwerken met sociale ondernemers moet belonen.

Ten slotte werd er gevraagd naar de kennis van **democratisch bestuur** bij de aanwezigen. De meerderheid (64 %) gaf te kennen dat ze enige kennis hebben van democratisch bestuur, maar dat die kennis niet diepgaand is. 25 % gaf aan dat ze een heel goede kennis van democratisch bestuur hebben, terwijl 11 % aangaf dat ze er niets over weten.

6. Aanbevelingen

6.1. EU-niveau

Tijdens de sessies werd er opgeroepen om een **harmonisering** in het werk te stellen voor de erkenning van sociale ondernemingen binnen de Europese interne markt, zodat sociale ondernemingen beter in staat zijn om over de landsgrenzen heen te werken. Aansluitend daarbij werd ook aangehaald dat er momenteel geen eenduidige definitie is van sociale onderneming binnen de EU. In dat verband werd er aan herinnerd dat, om beter rekening te houden met de realiteit die sociale ondernemingen gemeen hebben, de Europese wettelijke erkenning van het concept van “beperkte winstgevendheid” een oplossing zou kunnen bieden die het midden houdt tussen winstgevendheid en niet-winstgevendheid.

Verschillende deelnemers hebben ook aanbeloven om de **Europese staatssteunregels transparanter en eenvoudiger** te maken. Lokale besturen spelen een belangrijke rol in het opzetten van een samenwerking tussen de sociale en traditionele economie door hun nabijheid tot de actoren, maar daarvoor hebben ze

voldoende middelen nodig. Die kunnen ze verkrijgen via de Europese staatssteunregels, maar vaak is het voor hen onduidelijk wat ze moeten doen om ervoor in aanmerking te komen.

In de toekomst zou de sociale economie een traditionele industriële partner moeten worden, en opgenomen moeten worden binnen het industriebeleid van de EU. Dat blijkt uit een studie uit 2017-2019 rond de samenwerking tussen sociale en traditionele ondernemingen. Daaruit kwamen verschillende mogelijke vormen van samenwerking uit naar voren. Het gaat over:

- filantropisch partnerschap (de traditionele partner biedt financiële ondersteuning);
- transactioneel partnerschap (beide partijen ruilen iets dat bijdraagt aan afzonderlijke doelstellingen);
- geïntegreerd partnerschap (beide partijen hebben een set van gemeenschappelijke doelstellingen);
- transformatief partnerschap (beide partijen stemmen hun missies op mekaar af om wederzijdse voordelen en sociale impact te maximaliseren).

6.2. BE-niveau

6.2.1. Federaal niveau

Een aanbeveling die verschillende sprekers formuleerden, was het **bouwen van bruggen** tussen de verschillende actoren. Tussen de sociale en traditionele economie zodat ze van elkaar kunnen leren, maar ook tussen overheden (federaal en regionaal) is er vraag naar meer uitwisseling van ideeën. Ook bruggen tussen de sociale economie en het publiek zijn nodig zodat die laatste beter op de hoogte zijn van wat sociale economie precies inhoudt. Enkele voorstellen om daaraan tegemoet te komen zijn: het uitbreiden van sociale clausules in overheidsopdrachten, zorgen voor een betere kennis van sociale economie bij de media, consumenten uitnodigen om producten uit de sociale economie te kopen en sociale economie onderdeel maken van cursussen economie (zodat studenten leren dat er een alternatief is voor de traditionele economie). Ten slotte is er vraag naar een federale interface om sectoroverschrijdende vraagstukken inzake sociale economie te behandelen en om te fungeren als interface tussen het regionale en Europese niveau.

Om de **toegang tot financiering** voor sociale ondernemingen te verbeteren, opperden de sprekers drie oplossingen.

1. De bestaande tools/maatregelen moeten beter toegespitst zijn op sociale ondernemingen.
2. Er moet beter geïnformeerd worden over de voorwaarden voor financiering zodat sociale ondernemingen op de hoogte zijn van de mogelijkheden die voor hen openstaan.
3. Werken met richtlijnen die beantwoordt aan de noden van de ondernemingen die willen groeien.

Op het gebied van **democratisch ondernemingsbestuur** zou er vanuit de overheid een betere ondersteuning moeten komen voor het organiseren van democratisering en zou er een wetgeving moeten komen om deelname aan het beheer en bestuur van ondernemingen te bevorderen. Ook werd geopperd dat het overheidsbeleid zich meer kan openstellen voor co-constructie met andere actoren van de sociale economie die praktijken van participatie en democratisch bestuur in hun beleid toepassen. Daarnaast zouden werknemers beter moeten worden voorbereid en meer worden aangemoedigd om deel te nemen aan het beheer en bestuur van hun onderneming. Daarvoor wordt ook opgeroepen om basis- en beroepsopleidingen te herzien om participatie en democratie in ondernemingen te bevorderen.

Voor het invoeren van **democratisch ondernemingsbestuur** zijn er verschillende modellen die dienst kunnen doen. Tijdens de presentaties kwamen drie modellen aan bod.

1. Een verdieping van het Belgische model van economische democratie op het ondernemingsniveau werd voorgesteld: dat houdt in dat de personeelsdelegatie in de ondernemingsraad (bestaande uit de personeelsvertegenwoordigers gekozen bij de sociale verkiezingen) nieuwe rechten zou krijgen die momenteel voorbehouden zijn aan de raad van bestuur.
2. Het Duitse model van werknemersvertegenwoordiging bij de raden van bestuur.
3. Het Franse model van de coöperatieve verenigingen van collectief belang (SCIC). Die maken het mogelijk om de verschillende stakeholders van de onderneming een kanaal van vertegenwoordiging te bieden.

6.2.2. Regionaal niveau

Samenwerking tussen de sociale en traditionele economie kwam tijdens het Single Market Forum naar voor als een belangrijk werkpunt naar de toekomst toe. Daarbij spelen regionale/lokale besturen een belangrijke rol doordat zij dicht bij de ondernemingen staan. Om succesvol te zijn, werd aanbevolen om die besturen te versterken, niet alleen op het vlak van taken maar ook is er nood aan meer mensen en middelen.

7. Dankbetuiging

We willen iedereen die dit mooie evenement ter ondersteuning van de sociale economie mogelijk heeft gemaakt hartelijk bedanken: de organisatoren, de moderatoren en sprekers, de technische teams en ook de deelnemers. Ondanks de moeilijke omstandigheden door de gezondheids crisis, toonde iedereen een grote beschikbaarheid en een niet aflatende positiviteit. Wij hopen van harte dat dit webinar het startpunt is van een nieuwe beweging ten gunste van de sociale ondernemingen in België, die het verdienen om in de kijker te worden gezet en te worden gesteund in hun activiteiten, ten dienste van een duurzamere en rechtvaardigere samenleving.